

« zurück blättern vor »

BRAK subst. m., ab 1452. **1)** ‘Auswahl, der Vorgang des Auswählens; das gute Ausgewählte, das aussortierte Schlechte’ – ‘wybór, dokonywanie wyboru; dobry lub zły wybór’: 1452 MonJur III 223, STP *Hannus... tenetur provido Laurencio... sexagenarium al. sachczyg drzewa hoc debet sibi presentare in Gdansko in prima aqua in prato sub eleccione al. pod brakem.* o 1588 GostGosp 114, SPXVI *Gdy piątnuią y znakią / skory wedle znaków odbierać: aby Vrzednik albo Pasterz braku sobie nie czynił.* o 1597 CiekPotr 56, SPXVI *Y wierzżami wdzięcznymi [...] Y brakiem známienitych słow iest ozdobiona; Boday ták nász POTROYNY.* o 1605 Petr.Pol. 393, L *Urzedników obierają abo namysłnym brakiem, abo losem, abo razem obiema, i brakiem i losem.* o 1608 Warg.Cez. 128, L *Odprawiwszy brak i popis trzy zastępy wyrównał.* o (1621) 1643 CN *z brakiem brakując explicat, magno delectu.* o (1621) 1643 CN s.v. *odrzurek: Odrzurék / brák. Odrzutki w bydlé / albo bydło podte / nie do chowania / ktore ma byđż odrzucone.* o 1678 Kłok.Tur. 46, L *Nie mają do usługi swoiey, ieno brak nayplugawszych murzynów z całej Afryki.* o 1684 Kchow.Wied. 5, L *W woysku twoim na wybór mężé, brak rycerskiey młodzieży.* o 1781 Zabł.Zab. ded., L *Miey cnotę, miey talenta, nie wiem rozum iaki; Pochwałq: człek to zacny! i z tym poydziesz w braki.* – (SŁA), STP, SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW (stp.), LSP, DOR (daw.). **2)** ‘Unterschied’ – ‘różnica’: 1561 1.Leop.Ezech. 22 26, L *Między świętym i przekłętym nic braku a różności nie mieli.* o 1564 Mącz 187d *sine delectu, Króm rozności albo braku.* o (†1603) 1754 Gorn.Dz. 27, L *Nie ma u boga braku w ludziach.* o 1615 Paszk.Dz.Tur. 51, L *Maty tam brak szlachcica od chłopca prostego.* o 1695 Psalm. 30, L *Któżkolwiek z drogi prawa wyftąpi, niechay bez braku osób żelazną różgą karany będzie.* o (1703) 1705 Chrośc.Job 130, L *Bóg nasz w osobach nigdy braku nie ma, Ani zna co Pan przed iego oczyma.* o 1767 Pilch.Sall. 123, L *Cezar bez żadnego braku, godnym i niegodnym mieysce w senacie dawał.* o (1778–1784) 1829 Kras. Podstoli 23, DOR *Z niezliczonej mnogości ksiąg, którymi nas handel księgarzów zarzucił, dobrze pisanych nie jest nadto; z tych dobrze pisanych, potrzebnych, ledwo dziesiąta część, a i te biorąc do braku, wiele się znajdzie, które jednoż mówią, inszym tylko sposobem i kształtem.* o (†1787) 1882 Węg.Rozm. 59, DOR *Za to niemałej wart jesteś nagany, że bez braku na wszystkie targnąłeś się stany.* o [LBel.] (†1849) 1949 Słow.Lir. 44, DOR *Chodźcie tu za mną wszyscy bez braku, tak jak jesteście.* – MĄCZ, TR, L, SWIL, SW (stp.), DOR (daw.). **3)** ‘Fehler, Mangel in einer Arbeit, Defekt’ – ‘wada, defekt, skaza’: 1564 Mącz 394b, SPXVI *gdy sie yaki brak á fáłsz ná kupi okażę [!].* o (1778–1784) 1829 Kras.Podstoli 61, DOR *Klaczé były dorodne, zrebce piękne, braku nikt postrzec nie mógl.* o 1949 Brand.K.Troja

192, DOR *Zwykle rozmawiam o rzeczach konkretnych, nie mam zdolności do abstrakcji, co zresztą uważam za brak.* ○ 1950 Rus.Wiatr 133, DOR *Większość klasy miała braki w łacinie.* – MĄCZ, SW, DOR. 4) ‘Fehlen, Mangel an etw.’ – ‘nieobecność czegoś, niedostatek, bieda’: 1597 GosłCast 5, SPXVI *ćwiczenie krótkie y trudné, á tym trudnieyfzê, że v nas brák wielki w słowách.* ○ 1769–1777 Zab.10 235, L *Był brak ludzi do każdej krajowej postugi, Chociaż w szkołach studentów reiestr bywał długi.* ○ 1793 Ust.K. 1 114, L *Brak wielki wyobrażeń i obyczajów obywatelskich w ludzie wiejskim, niepodobny czyniły dla niego układ zgromadzeń nawet pierwiastkowych.* ○ (1830) 1907 Czyń.Jakob. 47, DOR *Kto ci powiedział, że jest brak w kasie i że ja naruszyłem pieniądze skarbowe?* ○ (1887) 1950 Bał.Burm. 100, DOR *W braku przyjaciółek sama dla pocieszenia zaglądała do kieliszka.* ○ (1888) 1950 Zap.G.Kaśka 29, DOR *Brudna i zmięta koszula otwierała się na piersiach, ukazując brak spinek.* ○ (1896) 1949 Reym.Kom. 276, DOR *Jej własny brak otworzył jej szeroko oczy na biedę, jaka gniotła wszystkich.* ○ (†1912) 1948–1952 Prus.Now.IV 180, DOR *Później przywykliśmy do hałasu, a gdy w niedzielę wszystko ucichło, czuliśmy jakiś brak.* ○ (1948) 1950 Pytl. Fund. 165, DOR *Obdłużona fabryka rzeczywiście cierpiąca na chroniczny brak gotówki.* ○ 1952 Rudn.A.Morze 451, DOR *Bał się, że jeśli oddali się od okienka, zemdleje z braku powietrza.* – (SŁA), SPXVI, L, SWIL, SW, LSP, DOR. 5) ‘etw. fehlt’ – ‘czegoś nie ma’: 1755–1756 Min.Ryt. 4 141, L *Ubóstwu mało co brak, łakomstwu wszystkiego.* ○ 1769–1777 Zab.12 74, L *Ja wiem to dobrze czego mu brak.* ○ vor 1807 Oss.Wyr., L *Brak czegoś w głowie, niecała głowa, nie dostaje klepki.* ○ (†1849) 1949 Chopin Wyb. 137, DOR *Brak mi tu Ciebie tego lata bardzo było. Z Tobą byłbym mógł wiele się napłakać.* ○ (1913) 1950 Leśm.Klech. 187, DOR *Brak mi słów, aby wyrazić swój zachwyt dla ciebie.* ○ (1937) 1948 Krucz.Sidla 275, DOR *To kwestia należytej organizacji. Ludzi nie brak, Bogu dzięki!* – L, SW, LSP, DOR. ◇ **Etym: 1)** mnd. *wracke* subst. m., ‘Prüfung von Handelswaren und Aussonderung in Güteklassen’, GRI, nur für Inh. 1, 4, 5. **2)** md. *brack* subst. m., ‘Ausschuß; das als untauglich Ausgesonderte’, GRI, nur für Inh. 1, 4, 5. ◇ **Konk:** ↑*ausszus*. ❖ Für die Vorgeschichte der Vorbildform *brak* s. das unter ↑*brakować* Gesagte. Auch hier lag dem polnischen Wort eine neutrale Bedeutung zugrunde: ‘Auswahl, Sortieren nach Güteklassen’. Zum Erstbeleg s. ↑*brakować: pod brakiem* heißt ‘zur Prüfung (bringen)’. Die negativen Bedeutungen entstehen im 16. Jh. wohl unter dem Einfluß des Neuhochdeutschen. Das Lemma ↑*brakarz* macht eine Entlehnung vor 1400 wahrscheinlich. Tsch. *brak* ‘Brack, Ausschuß’, *brakovati* ‘ausbracken, ausmerzen’, erst Anfang des 17. Jhs. belegt (KOTT 1878), stammen wohl direkt aus dem Neuhochdeutschen.